

Име и презиме, односно назив организације и институције: SHARE Фондација

Контакт телефон: /

Е-пошта: info@sharedefense.org

Назив документа на који упућујете предлоге и сугестије: Предлог Стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2024-2030. година

Датум: 3. јул 2024.

1. Општи коментари и сугестије у односу на Предлог Стратегије као целине

Задовољство нам је да изразимо подршку поводом доношења нове *Стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2024-2030. године*. Желимо да поздравимо доношење нове Стратегије и пре истека старе, јер као што знамо, вештачка интелигенција напредује великом брзином, те правни оквир треба што боље да испрати ове промене. Сматрамо да је Стратегија од изузетне важности за даљи етички и безбедан развој вештачке интелигенције у Републици Србији, те да у највећој мери прати међународне стандарде у овој области. Међутим, као организација која се примарно бави заштитом људских права и слобода у дигиталној сфери, желимо да изнесемо неколико конструктивних коментара и сугестија који могу допринети још успешнијој реализацији Стратегије.

Иако се помиње да Стратегија ставља „човека у центар свих процеса везаних за вештачку интелигенцију“, што поздрављамо као изузетно значајан допринос, кроз саму Стратегију тешко је јасно извући такав закључак. Тек на неколико места се помиње заштита људских права и слобода, а у нешто већој мери *Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције*, које ни у једном делу Стратегије нису објашњене, нити представљене. Наиме, проблем представља чињеница да се Стратегија неколико пута позива на етичке стандарде, без објашњења о чему је реч, што може представљати извор забуне и нејасноће за грађане који је читају. У самој Стратегији препознат је значај Етичких смерница, те сматрамо да треба да се представе најбитнији делови исте, те грађанима приближити појмове као што су разлог доношења Смерница, основна начела (објашњивост и проверљивост, достојанство, забрана чињења штете, правичност), али и услови поуздане и одговорне вештачке интелигенције (деловање и контрола, техничка поузданост и безбедност, приватност, заштита података о личности и управљање подацима, транспарентност, различитост, недискриминација и равноправност, друштвено и еколошко благостање и одговорност). Препоруке за израду нове стратегије, наведене у *Извештају о спровођењу Стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године*, истичу потребу да Стратегија буде јасна и разумљива оном ко је чита, те самим тим појашњење о каквим се то етичким стандардима говори би допринело јасноћи и разумљивости.

Затим, поздрављамо позивање на бројне релевантне међународне документе у Стратегији, поготово оне који су део европског правног система због чињенице да Република Србија тежи ка европским интеграцијама, међутим сматрамо да је пропуштена шанса да се још више ускладимо са међународним стандардима. Наиме, међународни документи у области вештачке интелигенције базирани су на приступу који је фокусиран на заштиту људских права и слобода, те се неколико пута у истим документима позива на поштовање Повеље Уједињених нација. Сматрамо да је Стратегија Републике Србије значајно фокусирана на развој и примену вештачке интелигенције у друштву и привреди, те да би могла да се унапреди подједнаким фокусом на заштиту људских права и слобода, позивањем на Повељу УН и релевантне националне документе.

Стратегија препознаје значај вештачке интелигенције за друштво и привреду и детаљно описује могуће позитивне промене које она може донети, међутим сматрамо да овај документ може значајно да се побољша у деловима у којима се говори о потенцијалним негативним ефектима које вештачка интелигенција може проузроковати. Као што се напомиње у документу Европске комисије „добре намере неће спречити негативне утицаје вештачке интелигенције“. Самим тим, сматрамо да стратегија детаљније описује предности, а мање детаљно опасности од вештачке интелигенције. Предлажемо да се направи баланс између ове две, подједнако важне стране, како би грађани могли боље да сагледају читаву слику и превазиђу искривљену слику о вештачкој интелигенцији. Само када се поброје ризици и наведу начини за њихово превазилажење, грађани могу разумети ову комплексну тему и смањити бригу коју махом стварају нетачне информације које круже на интернету.

Република Србија континуирано ради на унапређивању права и могућности маргинализованих група, о чему говоре бројни закони и прописи, али и независна тела попут Повереника за заштиту равноправности. Сматрамо да су питања равноправности и заштите од дискриминације подједнако битна у области развоја и безбедне и етичке примене вештачке интелигенције, као и у другим сферама друштва, те предлажемо да се посебна пажња у Стратегији посвети равноправности. Нажалост, у овој области постоји мања заступљеност жена, припадника ЛГБТ популације, особа са инвалидитетом, националних и етничких мањина и других маргинализованих група. Такође, поред мање заступљености, маргинализоване групе боре се и са специфичним опасностима повезаним са вештачком интелигенцијом само због своје различитости. Због тога, Стратегија мора укључити ове групе у све фазе развоја и безбедне и етичке примене вештачке интелигенције кроз системе посебних подстицаја, али и циљаног образовања и оснаживања маргинализованих група, што је у складу са међународним стандардима. Такође, потребно је посветити посебну пажњу заштити од дискриминације, али и отклањање специфичних ризика и пружање правне помоћи припадницима маргинализованих група који су доживели повреду права због примене вештачке интелигенције. Само један од примера је израда *дипфејк* видео снимака и њихова циркулација, која постаје све већи проблем у Републици Србији и свету, а жртве оваквих снимака претежно су девојчице и жене.

Последњи општи конструктивни коментар односи се на питање транспарентности, поготово када је у питању прикупљање, обрада и коришћење личних и других података. Стратегија добро препознаје потребу заштите података, али сматрамо да је на многим местима ова област превише опште представљена. Постоји одређена неконзистентност Стратегије и Етичких смерница, јер се у првој напомиње коришћење великог броја података, без навођења о којим тачно подацима је реч, како ће се они прикупљати, зашто, како ће се они користити и слично, што је од великог значаја за заштиту података грађана, док се у другој напомиње посебна заштита података, поготово када је реч о системима високог ризика. Како би се овај проблем превазишао неопходно је да се ова два документа ускладе, као и да се наведу основне одредбе Етичких смерница, те да се већа пажња посвети транспарентности како би грађанима било јасно који подаци се користе и за коју сврху, али и коју правну заштиту грађани уживају.

На крају, верујемо да ће, уколико се ови конструктивни коментари усвоје, Република Србија имати једну од најнапреднијих Стратегија у региону, али и свету, те да ће она моћи да послужи као смерница другим државама у области регулације, развоја и безбедне и етичке примене вештачке интелигенције.

2.1. Конкретан део Предлога Стратегије чију измену предлажете и Ваш предлог за измену

1. Увод

Експлицитније навести предности и ризике вештачке интелигенције, као и назначити да развој вештачке интелигенције за циљ има добробит друштва и људи који живе, раде и привређују у Србији, тј. да приступ вештачкој интелигенцији мора поставити човека у центар

свих процеса и на начин који ће промовисати слободу деловања, мишљења и одлучивања, али и промовисати и штитити основна људска права и слободе.

Такође, неопходно је и назначити да визија развоја треба да обједини кључне чиниоце друштва и добробит човека, без да и једног тренутка протезира или фаворизује једног чиниоца (нпр. привреда и раст) у односу на другог (нпр. добробит људи, животиња, животне средине).

2.2. Образложење упућеног предлога за измену Предлога Стратегије

Иако је реч о уводном делу, потребно је експлицитније навести предности и ризике вештачке интелигенције, као и назначити да развој вештачке интелигенције треба за циљ да има „добробит друштва и људи који живе, раде и привређују у Србији“, тј. да приступ вештачкој интелигенцији мора поставити човека у центар свих процеса и на начин који неће ићи против слободе деловања, мишљења и одлучивања или основних људских права. Такође, неопходно је и назначити да „визија развоја треба да обједини кључне чиниоце друштва и добробит човека, без да и једног тренутка протезира или фаворизује једног чиниоца (нпр. привреда и раст) у односу на другог (нпр. добробит људи, животиња, животне средине)“ што је примећено и наведено у *Извештају о резултатима спровођења Стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године* у делу који се односи на препоруке за израду нове стратегије. На овај начин поставља се добра основа за даљи развој вештачке интелигенције у Србији који штити права и слободе грађана Србије, али и обезбеђује развој.

3.1. Конкретан део Предлога Стратегије чију измену предлагете и Ваш предлог за измену

2. Правни оквир и релевантни плански документи

У овом делу додати и један од најзначајнијих докумената који уређују област безбедне и етичке примене вештачке интелигенције, *Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције*, као и кратак приказ најбитнијих одредби које укључују разлог доношења Смерница, основна начела (објашњивост и проверљивост, достојанство, забрана чињења штете, правичност), али и услове поуздане и одговорне вештачке интелигенције (деловање и контрола, техничка поузданост и безбедност, приватност, заштита података о личности и управљање подацима, транспарентност, различитост, недискриминација и равноправност, друштвено и еколошко благостање и одговорност).

3.2. Образложење упућеног предлога за измену Предлога Стратегије

Поред свих наведених докумената, а узимајући у обзир и посебне циљеве саме Стратегије, остаје нејасно зашто један од најзначајнијих докумената за етичку и безбедну примену вештачке интелигенције, *Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције*, није наведен у овом делу са кратким приказом најбитнијих делова, укључујући разлог доношења Смерница, начела и услове поуздане и одговорне вештачке интелигенције. Додавање Етичких смерница у овом делу допринело би бољем разумевању тренутног правног оквира који уређује област вештачке интелигенције и повезаних области у Републици Србији. Препоруке за израду нове стратегије, наведене у *Извештају о спровођењу Стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године*, истичу потребу да Стратегија буде јасна и разумљива оном ко је чита, те самим тим појашњење о каквим се етичким стандардима говори би допринело јасноћи и разумљивости. Овај додатак помогао би и конзистентности ове Стратегије, с обзиром на то да се у документу, Етичке смернице помињу неколико пута.

4.1. Конкретан део Предлога Стратегије чију измену предлагете и Ваш предлог за измену

3. Опис стања

а) Уколико се у делу „Правни оквир и релевантни плански документи“ не дефинише садржина Етичких смерница, то би било неопходно учинити у овом делу. Дакле *Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције*, као и кратак приказ најбитнијих одредби које укључују разлог доношења Смерница, основна начела (објашњивост и проверљивост, достојанство, забрана чињења штете, правичност), али и услове поуздане и одговорне вештачке интелигенције (деловање и контрола, техничка поузданост и безбедност, приватност, заштита података о личности и управљање подацима, транспарентност, различитост, недискриминација и равноправност, друштвено и еколошко благостање и одговорност).

б) У овом делу додати и потребу израде посебне анализе и процене утицаја када је реч о безбедној и етичкој примени вештачке интелигенције на системе високог ризика. Систем високог ризика, објашњен у Етичким смерницама као „систем који има тенденцију да непосредно или посредно крши принципе и услове утврђене Смерницама, али не нужно да то и чини“, јесте систем који примењује вештачку интелигенцију у образовању, здравству, запошљавању, управљању критичном инфраструктуром, биометријској идентификацији и категоризацији појединаца, приступу и коришћењу јавних и социјалних услуга као и основних приватних услуга, кривичном гоњењу, управљању миграцијама људи, азилом и надзором државне границе, правосуђу и демократским процесима.

в) У делу 3.3.5. „Правни оквир“ пише: „Настојања наше земље су да вештачку интелигенцију развијамо у складу са наведеним етичким стандардима који постављају човека у центар свих процеса и на начин који неће ићи против слободе деловања, мишљења и одлучивања или смањења људских права“. Предлажемо промену овог дела текста у „Настојање наше земље су да вештачку интелигенцију развијамо у складу са наведеним етичким стандардима који постављају човека у центар свих процеса и на начин који ће промовисати слободу деловања, мишљења и одлучивања, али и промовисати и штитити основна људска права и слободе“.

г) У делу 3.4. „Перспективе и изазови развоја и примене вештачке интелигенције у Републици Србији“ неопходно је, поред образовања, обучавања и промоције о користима вештачке интелигенције, додати и образовање и обучавање о ризицима и опасностима од вештачке интелигенције, као и образовање и обучавање о основним људским правима и слободама, али и могућностима правне помоћи у случајевима када примена вештачке интелигенције негативно утиче на права и слободе грађана. Предлаже се набрајање ризика као што је то учињено у Прелиминарном извештају Уједињених нација, *Управљање вештачком интелигенцијом за добробит човечанства*, категоризацијом ризика из перспективе постојећих или потенцијалних рањивости.

д) Такође у делу 3.4. „Перспективе и изазови развоја и примене вештачке интелигенције у Републици Србији“ неопходно је и навести изазове који се јављају услед злоупотребе вештачке интелигенције, као и изазове који произилазе из покушаја балансирања између развоја и заштите људских права и слобода. Неопходно је навести проблем балансирања, али и како Стратегија планира да реши тај проблем, поготово када неке области развоја (као нпр. економски развој) могу доћи у сукоб са другим областима (као нпр. примена вештачке интелигенције на етички и безбедан начин). УНЕСКО препоруке наводе да овај проблем може да се реши кроз ангажовање широког спектра одговарајућих заинтересованих страна, коришћење социјалног дијалога, етичког промишљања и процене утицаја.

4.2. Образложење упућеног предлога за измену Предлога Стратегије

а) Уколико се у делу „Правни оквир и релевантни плански документи“ не дефинише садржина Етичких смерница, то би било неопходно учинити у овом делу, као што је то у делу 3.2. „Постојеће стање у Републици Србији“ урађено за претходну Стратегију, али и Институт за вештачку интелигенцију, у ком су Етичке смернице само поменуће, без детаљнијег описа садржаја. Дакле, написати кратак приказ садржаја Етичких смерница (разлог доношења Смерница, основна начела и услове поуздане и одговорне вештачке интелигенције) како би грађани боље разумели овај документ, с обзиром да сама Стратегија наводи примену вештачке интелигенције на етички и безбедан начин као један од својих циљева. Препоруке за израду нове стратегије, наведене у *Извештају о спровођењу Стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године*, истичу потребу да Стратегија буде јасна и разумљива оном ко је чита, те самим тим појашњење о каквим се то етичким стандардима говори би допринело јасноћи и разумљивости. Овај додатак помогао би и конзистентности ове Стратегије, с обзиром на то да се у документу, Етичке смернице помињу неколико пута.

б) Постоји контрадикторност Етичких смерница и ове Стратегије јер Стратегија претпоставља примену система вештачке интелигенције у образовању, здравству, запошљавању и другим областима, међутим *Етичке смернице* наводе да су такви системи, системи високог ризика чија употреба није забрањена, али да је потребна посебна анализа и процена утицаја. Како би ова два документа била усклађена неопходно је скренути пажњу на системе високог ризика и у Стратегији навести потребу израде посебне анализе и процене утицаја.

в) Ова промена се предлаже због тога што је дата реченица збуњујућа јер се користи дупла негација, ово може навести грађане да помисле да етички стандарди постављају човека у центар свих процеса „и начин који неће ићи против слободе деловања, мишљења и одлучивања или смањења људских права“, што се може тумачити као да етички стандарди неће ићи против смањења људских права, што засигурно није циљ Стратегије која промовише заштиту људских права и слобода. Предложена реченица нема дуплу негацију, те је једноставнија за разумевање.

г) Иако се на почетку дела 3.4. „Перспективе и изазови развоја и примене вештачке интелигенције у Републици Србији“ наводи да је потребно да грађани разумеју могућности и проблеме вештачке интелигенције, у остатку се само помиње образовање, обучавање и промоција о користима вештачке интелигенције. Како би грађани имали потпуну слику о овако сложеној области, неопходно је да добију знања о користима, али и ризицима примене овакве технологије, као и знања о њиховим правима и могућностима правне помоћи у случајевима када примена вештачке интелигенције негативно утиче на права и слободе грађана. Оба аспекта су битна и само када су грађани суочени са свим неопходним информацијама, могу да се ослободе искривљене слике о вештачкој интелигенцији. Уколико грађани имају страхове повезане са употребом вештачке интелигенције, Стратегија треба да их уважи, поброји и назначи планове за заштиту грађана од тих ризика. Овакав приступ предлаже се у УНЕСКО препорукама, али и документима ЕУ.

д) Ова промена се предлаже како би грађанима било јасно о којим то негативним изазовима је реч, како се они превазилазе, али и како би постојао неки образац о начину поступања у случајевима када се две одредбе Стратегије нађу у међусобном сукобу.

5.1. Конкретан део Предлога Стратегије чију измену предлажете и Ваш предлог за измену

4. Визија и општи циљ (у Стратегији је под бројем 3, а заправо треба бити под бројем 4)

а) Предлаже се промена општег циља који гласи „општи циљ стратегије је убрзати развој националних ресурса за развој вештачке интелигенције у привреди и образовању, обезбеђујући доступност вештачке интелигенције за све грађане“ у „општи циљ стратегије је

убрзати развој националних ресурса за развој вештачке интелигенције у привреди и образовању, обезбеђујући доступност вештачке интелигенције за све грађане, под условом да се вештачка интелигенција развија и примењује безбедно и етички, уз потпуно поштовање и заштиту основних људских права и слобода.

б) Предлаже се измена посебних циљева Стратегије како би се обезбедио развој и безбедна и етичка примена вештачке интелигенције. Уместо:

- „1. Унапређење образовања и промоција вештачке интелигенције
2. Стварање и усклађивање правног оквира и институција за безбедну, сигурну и одговорну примену вештачке интелигенције,
3. Унапређење и олакшавање развоја вештачке интелигенције и решења заснованих на вештачкој интелигенцији,
4. Повећање примене вештачке интелигенције у свим сегментима друштва и привреде,
5. Подаци као најважнији ресурс за развој вештачке интелигенције,
6. Унапређење инфраструктуре и ресурса неопходних за развој вештачке интелигенције“

Предлаже се

- „1. Унапређење промоције и образовања о користима и ризицима вештачке интелигенције
2. Стварање и усклађивање правног оквира и институција за безбедну, сигурну и одговорну примену вештачке интелигенције, у потпуности поштујући основна људска права и слободе
3. Унапређење и олакшавање развоја вештачке интелигенције и решења заснованих на вештачкој интелигенцији који стављају човека у центар свих процеса и који ће промовисати слободу деловања, мишљења и одлучивања, али и промовисати и штитити основна људска права и слободе
4. Одговорна, безбедна и транспарентна употреба података за развој вештачке интелигенције
5. Унапређење инфраструктуре и ресурса неопходних за безбедан и етички развој вештачке интелигенције“

5.2. Образложење упућеног предлога за измену Предлога Стратегије

а) Готово сви међународни документи који се баве развојем вештачке интелигенције садрже део који говори о унапређивању и развијању вештачке интелигенције, али и о смањењу ризика произведених од стране вештачке интелигенције. Такође, многе националне стратегије о вештачкој интелигенцији, као нпр. *Национална стратегија Уједињеног Краљевства о вештачкој интелигенцији*, али и *Председничка наредба о безбедном, сигурном и поузданом развоју вештачке интелигенције* Сједињених Америчких Држава, имају сличну формулацију циљева. Предлаже се додавање дела који се бави заштитом људских права и слобода од негативних утицаја вештачке интелигенције, јер то мора бити највиши циљ овакве Стратегије. Као што се наводи у документу Европске комисије „добре намере неће спречити негативне утицаје вештачке интелигенције“.

б) Члан 13, став 2 *Закона о планском систему Републике Србије* наводи да Стратегија „по правилу има један општи циљ и до пет посебних циљева који доприносе остварењу тог општег циља“, те самим тим предлажемо пет посебних циљева. Предложене промене су извршене уз поштовање међународних стандарда, али и на начин који ставља човека у центар свих процеса и који ће промовисати слободу деловања, мишљења и одлучивања, али и промовисати и штитити основна људска права и слободе. Сматрамо да сваки посебни циљ треба ставити човека у центар свих процеса, као и да сваки посебан циљ треба да се извршава уз потпуно поштовање људских права и слобода. Предлози су извршени како би се побољшала конзистентност Стратегије, јер су ови елементи у Стратегији препознати као посебно важни.

6.1. Конкретан део Предлога Стратегије чију измену предлагете и Ваш предлог за измену

5. Посебни циљеви и мере (у Стратегији је под бројем 4, а заправо треба бити под бројем 5)

а) Предлажемо да стратегија свеобухватно укључи родну перспективу, као и перспективу маргинализованих група кроз цео документ, а поготово у делу о посебним циљевима, истичући специфичне изазове маргинализованих група и неопходност заштите истих од дискриминације и специфичних претњи по њихова права и слободе. Стратегија треба да укључи маргинализоване групе у све фазе развоја и безбедне и етичке примене вештачке интелигенције кроз системе посебних подстицаја, али и циљаног образовања и оснаживања маргинализованих група, што је у складу са међународним стандардима. Такође, потребно је посветити посебну пажњу заштити од дискриминације, али и отклањању специфичних ризика и пружању правне помоћи припадницима маргинализованих група који су доживели повреду права због примене вештачке интелигенције. Предлог важи за сваки посебан циљ, али и целокупан документ.

б) У делу 4.1. „Унапређење образовања и промоција вештачке интелигенције“ предлаже се да се побољшању знања о користима вештачке интелигенције кроз мере образовања, мере промоције, мере обуке, мере примене вештачке интелигенције у основним и средњим школама, као и мере примене вештачке интелигенције у универзитетском образовању, дода и побољшање знања о ризицима примене овакве технологије, као и побољшање знања о основним људским правима и слободама, али и могућностима правне помоћи у случајевима када примена вештачке интелигенције негативно утиче на права и слободе грађана. Дакле ове мере морају укључивати и користи и ризике вештачке интелигенције.

в) У делу 4.2.1. „Стварање и унапређење правног оквира који ће омогућити развој и примену вештачке интелигенције“ предлаже се измена наслова, тако да наслов гласи „Стварање и унапређење правног оквира који ће омогућити развој и безбедну, сигурну и одговорну примену вештачке интелигенције“.

Затим, предлаже се измена дела текста који гласи „Мера укључује стварање јасних и прилагодљивих правних и регулаторних структура које ће олакшати развој и примену вештачке интелигенције у целини и у различитим секторима“, тако да тај део текста гласи „Мера укључује стварање јасних и прилагодљивих правних и регулаторних структура које ће олакшати развој и безбедну, сигурну и одговорну примену вештачке интелигенције у целини и у различитим секторима“.

Такође, предлаже се промена и у свим деловима текста где, одговарајући контексту, варијације речи „примена“ испред себе немају речи „безбедну, сигурну и одговорну“ или речи „безбедна и етичка“, тако да након промене варијације речи „примена“ испред себе садрже речи „безбедну, сигурну и одговорну“ или речи „безбедна и етичка“.

г) У делу 4.4 „Повећање примене вештачке интелигенције у свим секторима друштва и привреде“, уколико се одлучи да овај посебни циљ остане део Стратегије, предлажемо да се и у овом делу дода и потреба израде посебне анализе и процене утицаја када је реч о безбедној и етичкој примени вештачке интелигенције на системе високог ризика. Систем високог ризика, објашњен у Етичким смерницама као „систем који има тенденцију да непосредно или посредно крши принципе и услове утврђене Смерницама, али не нужно да то и чини“, јесте систем који примењује вештачку интелигенцију у образовању, здравству, запошљавању, управљању критичном инфраструктуром, биометријској идентификацији и категоризацији појединаца, приступу и коришћењу јавних и социјалних услуга као и основних приватних услуга, кривичном гоњењу, управљању миграцијама људи, азилом и надзором државне границе, правосуђу и демократским процесима.

д) Такође, у делу 4.4 „Повећање примене вештачке интелигенције у свим секторима друштва и привреде“, уколико се одлучи да овај посебни циљ остане део Стратегије, потребно је навести мере које осигуравају транспарентност и објашњивост када је реч о томе који подаци и базе података се користе, на који начин ће бити коришћене, зашто и

слично, како би грађани били упознати са утицајем примене вештачке интелигенције у свим сегментима друштва и привреде. Потребно је ојачати механизме правне и друге заштите грађана од грешака које вештачка интелигенција може направити, а које би по правилу имале велики утицај на све сегменте друштва и привреде, као и ојачати механизме правне и друге заштите од могућности злоупотребе вештачке интелигенције.

ђ) У делу 4.5. „Подаци као најважнији ресурс за развој вештачке интелигенције“, потребно је навести мере које осигуравају транспарентност и објашњивост када је реч о томе који подаци и базе података се користе, на који начин ће бити коришћене, зашто и слично, како би грађани били упознати са утицајем примене вештачке интелигенције у свим сегментима друштва и привреде. Поготово је потребна појачана транспарентност у случају коришћења приватних скупова података од стране државе. Потребно је и ојачати механизме правне и друге заштите грађана од грешака које вештачка интелигенција може направити, а које би по правилу имале велики утицај на све сегменте друштва и привреде, као и ојачати механизме правне и друге заштите од могућности злоупотребе вештачке интелигенције.

е) У делу 4.6.2. „Спровођење националног програма за развој језичких технологија за српски језик“ потребно је навести мере које осигуравају транспарентност и објашњивост када је реч о томе који подаци и базе података се користе, на који начин ће бити коришћене, зашто и слично, поготово зато што су многи текстуални и говорни подаци под заштитом ауторских права. Предлажемо и мере унапређивања правног оквира за заштиту ауторских права када је у питању развој и примена вештачке интелигенције.

6.2. Образложење упућеног предлога за измену Предлога Стратегије

а) Република Србија континуирано ради на унапређивању права и могућности маргинализованих група, о чему говоре бројни закони и прописи, али и независна тела попут Повереника за заштиту равноправности. Сматрамо да су питања равноправности и заштите од дискриминације подједнако битна у области развоја и безбедне и етичке примене вештачке интелигенције, као и у другим сферама друштва, те предлажемо да се посебна пажња у Стратегији посвети равноправности. Нажалост, у овој области постоји мања заступљеност жена, припадника ЛГБТ популације, особа са инвалидитетом, националних и етничких мањина и других маргинализованих група. Такође, поред мање заступљености, маргинализоване групе боре се и са специфичним опасностима повезаним са вештачком интелигенцијом, само због своје различитости. Због тога, Стратегија мора укључити ове групе у све фазе развоја и безбедне и етичке примене вештачке интелигенције кроз системе посебних подстицаја, али и циљаног образовања и оснаживања маргинализованих група, што је у складу са међународним стандардима. Такође, потребно је посветити посебну пажњу заштити од дискриминације, али и отклањању специфичних ризика и пружању правне помоћи припадницима маргинализованих група који су доживели повреду права због примене вештачке интелигенције. Само један од примера је израда дипфејк видео снимака и њихова циркулација, која постаје све већи проблем у Србији и свету, а жртве оваквих снимака претежно су девојчице и жене.

б) Стратегија препознаје значај вештачке интелигенције за друштво и привреду и детаљно описује могуће позитивне промене које она може донети, међутим сматрамо да овај документ може значајно да се побољша у деловима у којима се говори о потенцијалним негативним ефектима које вештачка интелигенција може проузроковати. Као што се напомиње у документу Европске комисије, „добре намере неће спречити негативне утицаје вештачке интелигенције“. Самим тим, сматрамо да је стратегија детаљније описује предности, а мање детаљно опасности од вештачке интелигенције. Предлажемо да се направи баланс између ове две, подједнако важне стране, како би грађани могли боље да сагледају читаву слику и превазиђу искривљену слику о вештачкој интелигенцији. Само када се поброје ризици и наведу начини за њихово превазилажење, грађани могу разумети ову комплексну тему и смањити бригу коју махом стварају нетачне информације које круже на интернету.

в) Ове промене неопходне су ради конзистентности Стратегије, а поготово у деловима Стратегије који говоре о безбедној, сигурној и одговорној примени вештачке интелигенције.

г) Постоји контрадикторност *Етичких смерница* и ове Стратегије јер Стратегија претпоставља примену система вештачке интелигенције у образовању, здравству, запошљавању и другим областима, међутим Етичке смернице наводе да су такви системи, системи високог ризика чија употреба није забрањена, али да је потребна посебна анализа и процена утицаја. Како би ова два документа била усклађена неопходно је скренути пажњу на системе високог ризика и у Стратегији навести потребу посебне анализе и процене утицаја. У делу 4.4 помиње се примена вештачке интелигенције у готово свим системима високог ризика, те је зато потребно да се напомене обавеза израде посебне анализе и процене утицаја.

д) Стратегија добро препознаје потребу заштите података, али сматрамо да је на многим местима ова област превише опште представљена. Постоји одређена неконзистентност Стратегије и Етичких смерница, јер се у првој напомиње коришћење великог броја података, без навођења о којим тачно подацима је реч, како ће се они прикупљати, зашто, како ће се они користити и слично, што је од великог значаја за заштиту података грађана, док се у другој напомиње посебна заштита података, поготово када је реч о системима високог ризика. Како би се овај проблем превазишао неопходно је да се ова два документа ускладе, те да се већа пажња посвети транспарентности, како би грађанима било јасно који подаци се користе и за коју сврху, али и коју правну заштиту грађани уживају.

ђ) Стратегија добро препознаје потребу заштите података, али сматрамо да је на многим местима ова област превише опште одрађена. Постоји одређена неконзистентност Стратегије и Етичких смерница, јер се у првој напомиње коришћење великог броја података, без навођења о којим тачно подацима је реч, како ће се они прикупљати, зашто, како ће се они користити и слично, што је од великог значаја за заштиту података грађана, док се у другој напомиње посебна заштита података, поготово када је реч о системима високог ризика. Како би се овај проблем превазишао неопходно је да се ова два документа ускладе, те да се већа пажња посвети транспарентности, како би грађанима било јасно који подаци се користе и за коју сврху, али и коју правну заштиту грађани уживају. Посебно је проблематично коришћење приватних скупова података од стране државе, без неопходних гаранција о транспарентности и одговорном и сигурном коришћењу података и скупова података.

е) Увођење мера које осигуравају транспарентност и објашњивост у погледу података и база података који се користе је неопходно како би се осигурало поверење грађана у развој и примену вештачке интелигенције. Ово је посебно значајно јер многи текстурални и говорни подаци подлежу заштити ауторских права. Мере за унапређивање правног оквира за заштиту ауторских права у контексту развоја и примене вештачке интелигенције су од кључног значаја за обезбеђивање правичности и правне сигурности, како за носиоце ауторских права, тако и за тимове који раде на решењима која користе вештачку интелигенцију.

7.1. Конкретан део Предлога Стратегије чију измену предлагате и Ваш предлог за измену

6. Извештај о анализи ефеката (у Стратегији је под бројем 5, а заправо треба бити под бројем 6)

Као што мере сваког посебног циља могу донети различите користи (што је и наведено у Стратегији), тако могу донети и различите проблеме, ризике и препреке. Потребно је да се детаљније напишу негативни ефекти у овом делу, а поготово да се детаљније напишу ефекти у очекиваном и песимистичном сценарију који су различити за сваки посебан циљ.

7.2. Образложење упућеног предлога за измену Предлога Стратегије

За сваку анализу (социјалних, финансијских, економских и управљачких) ефеката за сваки посебни циљ, детаљно су наведене користи од предложених мера, међутим, ни у једном делу анализе ефеката не узимају се у обзир потенцијални негативни ефекти. Само у случају оптимистичног сценарија Стратегија наводи детаљне позитивне промене проузроковане мерама, док у случајевима очекиваног и песимистичног сценарија Стратегија наводи последице које су исте за сваки посебан циљ. За очекивани сценарио, који је најреалнији и самим тим треба да буде детаљно описан, пише: „очекивани сценарио подразумева делимично остварење наведених резултата, са побољшањем у неким областима, али и изазовима у финансирању и технолошкој инфраструктури“, док за песимистични сценарио, који носи највише ризика по људска права и слободу, пише: „песимистични сценарио доноси слабији успех у примени стратегије што негативно утиче на ефикасност и транспарентност државне управе и ограничава могућности за технолошки и економски развој“. Као што мере сваког посебног циља могу донети различите користи (што је и одлично наведено у Стратегији), тако могу донети и различите проблеме, ризике и препреке. Потребно је да се детаљније напишу негативни ефекти у овом делу, а поготово да се детаљније напишу ефекти у очекиваном и песимистичном сценарију који су различити за сваки посебан циљ.